

RAPORTURILE ECONOMICE DINTRE MOLDOVA ȘI IMPERIUL OTOMAN, ÎNTRE ANII 1774 ȘI 1829

de IOAN MURARIU

După cum se știe, în a doua jumătate a sec. al XVI-lea principalele produse de export moldovenești au fost monopolizate de către Imperiul Otoman. Menținerea neștirbită a acestui monopol, timp de două secole, a exercitat o influență negativă asupra dezvoltării forțelor de producție pe teritoriul Moldovei. Din cauza prețurilor de monopol și a unei piețe interne încă slab dezvoltată, locuitorii acestei țări nu puteau manifesta interes în sporirea producției agricole și animale.

Această stare de lucruri s-a menținut pînă în a doua jumătate a sec. XVIII-lea, cînd unele puteri europene — în special Rusia — au pus problema moștenirii Imperiului Otoman, atît de slăbit din punct de vedere economic și militar. Ecaterina a II-a, țarina Rusiei, a continuat cu succes politica înaintașilor săi de a obține ieșire la Marea Neagră, cucerind unele teritorii ce pînă atunci țineau de Imperiul Otoman¹. Popoarele creștine din Balcani, conștiente de declinul Imperiului Otoman și de puterea mereu crescîndă a Rusiei, au început să spere într-o eventuală eliberare a lor de către Rusia ortodoxă. Datorită comunității de religie, Rusia s-a bucurat de simpatia acestor popoare care, desigur, nu cunoșteau adevărulul ei scop — acela de a moșteni o parte cît mai însemnată din Imperiul Otoman.

Războaiele ruso-turce care au avut loc în această perioadă, au demonstrat că și țările române sperau într-o eliberare cu ajutorul Rusiei. În paginile ce urmează, ne propunem să analizăm aceste războaie numai în măsura în care ele au influențat raporturile economice dintre Moldova și Imperiul Otoman.

Războiul ruso-turc dintre anii 1768-1774 a fost cîștigat de Rusia, în armata căreia au luptat și voluntari români. Pe vremea aceea, între boierii moldoveni se formase o partidă ruso-filă, care voia să se folosească de împrejurările favorabile create de război, pentru a obține abolirea, sau măcar limitarea dominației otomane, atît politice, cît și economice. În anul 1772, cînd s-au purtat unele tratative pentru încheierea păcii, o de-

1 A. Oțetea, *Politica Rusiei în Orient în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea (în Studii și comentarii de istorie și lingvistică, Buc., 1947, p. 75 și urm.)*. Pentru politica Rusiei în Orient, vezi și A. D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci și înfrîurirea lor asupra țărilor române*, vol. I și II, Iași, 1880.

legație a acestor boieri a prezentat un memoriu privind cererile Moldovei, folosindu-se de niște tratate moldo-otomane din secolele anterioare².

Dar războiul a mai continuat pînă în 1774, cînd Rusia învingătoare i-a impus Porții tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi (10/21 iulie 1774). Acest tratat cuprinde 28 articole, dintre care articolul XVI (cu 10 puncte) privește cele două țări române³. Între altele, se arată : țările române să nu fie obligate la nici o contribuție pentru perioada războiului și timp de doi ani (1774-1776) să fie scutite de orice dări (punctul 7) ; după expirarea acestui termen (1776), tributul să se trimită din doi în doi ani (punctul 8) ; Rusia va avea dreptul, prin ministrul său de la Constantinopol, să intervină în favoarea Principatelor (punctul 10).

Acest tratat convenea atît Rusiei care, din motive politice și economice, urmărea slăbirea Imperiului Otoman, cît și boierimii moldovene care, prin limitarea obligațiilor țării față de Poartă și prin îngrădirea monopolului comercial, întrezărea posibilitatea realizării de mari venituri bănești, în urma valorificării mai bune a produselor agricole și animale pe piața externă. Numai că Poarta, care a semnat acest tratat constrînsă de împrejurări, nu intenționa deloc să-l respecte ci, dimpotrivă, spera că un nou război cu Rusia i-ar putea restabili dominația absolută asupra Moldovei. Dar evenimentetele din deceniile următoare aveau să spulbere această iluzie.

În anii de după pacea de la Kuciuk-Kainargi, Rusia, avînd interese economice și politice la Dunărea de Jos, a obligat Poarta să emită unele firmane, seneduri și hătișerifuri, care să consolideze noul statut juridic al celor două țări române și să reglementeze cît mai clar obligațiile acestora față de Imperiul Otoman.

Pentru Moldova, seria acestor acte de privilegii a început cu hătișeriful din 4 noiembrie 1774 dat de sultan domnului Grigore Ghica și în care, între altele, se arată : Moldova este chelerul Împărăției ; Moldova va plăti tribut, dar va fi scutită de havaieturi și alte vechi datorii ; domnii nu vor fi maziliți decît în caz de necredință dovedită ; Moldova va trimite haraciul prin boieri, din doi în doi ani ; pe următorii doi ani ea va fi scutită de haraci ; afară de anumiți negustori, alți turci să nu aibă voie a intra în Moldova, nici să țină moșii ; negustorii turci să aibă teșcherele de la zabiții lor ; ei să nu poată ține moșii sau să pășuneze vite în Moldova ; locuitorilor să nu li se mai ceară hrană și cai de menzil ; moldo-

2 C. Giurescu, *Capitulațiile Moldovei cu Poarta Otomană*, Buc., 1908, p. 65.

3 D. A. Sturza și C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, vol. I (1391-1841), Buc., 1900, p. 131-132. Vezi și Ion Ionașcu ș.a., *Relațiile internaționale ale României în documente (1368-1900)*. Ed. politică, Buc., 1971, p. 227-230 ; A. Oțetea, *op. cit.*, p. 80-81 ; Al. Vianu, *Aplicarea tratatului de la Kuciuk-Kainargi cu privire la Moldova și Țara Românească (1775-1783)*, în *Studii*, anul XIII, nr. 5/1960, p. 71 ; N. Iorga, *Istoria comerțului românesc (epoca mai nouă)*, Buc., 1925, p. 52-53 ; V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tomul I, Buc., 1891, p. 11-12 ; Camil Mureșan ș.a., *Culegere de texte privind istoria universală (epoca modernă)*, vol. I (1640-1848), p. 133-134 ; N. A. Bogdan, *Din trecutul comerțului moldovenesc și mai ales a celui ieșan*, Iași, 1925, p. 73 ; D. Z. Furnică, *Industria și dezvoltarea ei în țările românești*, Buc., 1926, p. 15 și urm. ; Al. Vianu, *Cu privire la hătișerifurile de privilegii acordate Principatelor Române în anul 1774* (în *Romanoslavica*, V — Istorie, Buc., 1962, p. 121).

venii să vîndă oi negustorilor turci, și nu altora; turcii vor cumpăra produsele cu bani, după cum se vor înțelege cu vânzătorii; tăiatul cherestelei și transportul ei de la munte pînă la Dunăre să se plătească, suma aceasta scăzîndu-se din tribut, după cum tot din tribut va trebui să se scadă și valoarea silitrei ⁴.

Urmarea acestui hatîșerif a fost că turcii nu s-au mai putut stabili în Moldova cu case și moșii. Negustorii turci — cel puțin în mod teoretic — n-au mai putut cumpăra produse din Moldova, decît pe bază de înțelegere cu producătorii ⁵. Creșterea într-o anumită măsură a prețurilor — chiar și la produsele agricole destinate Porții — apoi nevoile de lux, au făcut ca boierii să sporească producția de cereale, prin intensificarea exploatării țăranilor clăcași ⁶.

În 1776, după trecerea celor doi ani de scutire a tributului, Poarta a dat un hatîhumaium prin care obligațiile Moldovei s-au fixat în felul următor: haraciul = 135 pungi și 444,5 piaștri (lei); peșoheșul Bairamului = 150 pungi și richiabia = 50 pungi ⁷. Se revenise deci la sumele dinaintea războiului (1768), neținîndu-se seama că în 1775 Moldova s-a micșorat din punct de vedere teritorial. Dar Poarta nu a respectat nici un angajament luat după 1774 și, cu concursul domnilor, a jefuit Moldova, pe căile ocolite, de mari cantități de produse și sume de bani ⁸. Convenția de la Ainali-Kavak din 21 martie 1779, deși a confirmat privilegiile din 1774, nu a împiedicat cu nimic exploatarea otomană, care a apăsât și mai greu în anii următori, îndeosebi în 1783, cînd Moldovei i s-au cerut mari cantități de cereale ⁹. Stoarcerile suplimentare de bani și produse se datorau, în parte, și intențiilor Porții de a pregăti un nou război contra Rusiei.

Desigur că Rusia, care în 1783 a reușit să anexeze Crimeea, nu era străină de aceste abuzuri și nici de starea de spirit din Moldova. Din motive diferite, toate clasele sociale din Moldova doreau o limitare și o reglementare precisă a obligațiilor față de Poartă. Intervenția Rusiei, care în acel timp se bucura și de sprijinul diplomatic al Austriei, l-a determinat pe sultan să dea senedul din 1783 ¹⁰, care preciza mai clar dispozițiile

4 D. A. Sturza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 143; vezi și V. A. Urechîă, *op. cit.*, p. 28-31; Petru Răscanu, *Lefurile și veniturile boierilor moldoveni la 1776*, Iași, 1887, p. XV; N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 55.

5 N. A. Bogdan, *op. cit.*, p. 56.

6 Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821*, Ed. științifică, Buc., 1971, p. 40; Idem, *Considerații asupra trecerii de la feudalism la capitalism în Moldova și Țara Românească*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. IV — 1960, p. 327.

7 Al. Vianu, *Aplicarea tratatului de la Kuciuk-Kainargi cu privire la Moldova și Țara Românească (1775-1783)*, în *Studii*, anul XLII, nr. 5/1960, p. 78.

8 *Ibidem*, p. 79 și urm.

9 *Ibidem*, p. 88. Dintr-un document din 12 ianuarie 1782 reiese că Moldova cumpăra uneori „din Țara Leșască și dintr-alte părți” zaharele pentru capanul împărătesc (Arh. St. Iași, *Documente*, P. 425/150).

10 Al. Vianu, *Geneza senedului din 1783*, în *Revista arhivelor*, anul III, nr. 1/1960, p. 219-234; D. A. Sturza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 192-195; M. M. Alexandrescu-Dersca, *Rolul hatîșerifelor de privilegii în limitarea obligațiilor către Poartă (1774-1802)*, în *Studii*, nr. 6/1958, p. 109.

hatiserifului din noiembrie 1774. În prealabil, Rusia ceruse informații amănunțite de la Al. Mavrocordat, domnul Moldovei, precum și de la N. Caragea, domnul Țării Românești, cu privire la abuzurile Porții. Conform cererilor acestor domnitori, senedul din 1783, spre deosebire de actele de privilegii anterioare, precizează amănunțit obligațiile bănești ale țărilor române și hotărăște ca furniturile să nu mai fie trecute în contul haraciului, ci să fie plătite pe loc, după cum plătiți vor trebui să fie și salahorii pentru anumite munci prestate. În ce privește Moldova, se arată că tributul se va trimite la Constantinopol din doi în doi ani și va fi de 135 pungi și 444,5 piaștri (67.947,5 piaștri), adică la fel ca în 1768; Moldova este datoare să trimită 90.000 piaștri pentru peșcheșul Bairamului și 25.000 piaștri drept richiabie, adică peșcheșul pentru Anul Nou musulman. De asemenea, ca și în actele de privilegii anterioare, în sened se menționează că negustorii capanlîi și gelepi vor cumpăra furniturile prin înțelegere cu producătorii, adică vor plăti la prețul pieții; s-a încercat, totodată, să se fixeze cantitățile de grîne, precum și numărul oilor pe care Moldova va fi obligată să le livreze anual Porții. În mod oficial, domnii Moldovei erau scutiți de a mai trimite daruri cu ocazia schimbării dregătorilor otomani, în schimb erau impuși în continuare la dările prilejuite de obținerea domniei ¹¹.

În anul următor, 1784, sultanul Abdul Hamid a dat un nou hatiserif pentru Moldova, care nu făcea nimic altceva decît să întărească cele prevăzute în tratatele anterioare ¹². Tot în 1784, printr-un sened adresat ambasadorului rus din Istanbul, sultanul dădea noi asigurări că va respecta privilegiile Principatelor ¹³, iar printr-un alt sened din același an fixa, în 8 articole, privilegiile comerciale ale negustorilor austrieci din cele două țări române ¹⁴.

Evenimentele din anii următori au demonstrat că nici aceste noi asigurări nu au fost respectate. Sultanul voia să păstreze în continuare Moldova în sistemul politic și economic otoman, împotrivindu-se la aplicarea în practică a angajamentelor asumate. Pentru Imperiul Otoman, Moldova prezenta nu numai o importanță economică, ci și una politică, deoarece domnii acestei țări, ca și cei din Țara Românească, cunoscînd evenimentele din țările vecine și dispunînd de o poștă foarte rapidă pentru acele timpuri, puteau nu numai să dea informații prețioase, dar să și influențeze în mare măsură politica externă a Porții ¹⁵.

Așadar, sub privirile binevoitoare ale sultanului, abuzurile negustorilor capanlîi au continuat și după anul 1783, prin achiziționarea produ-

11 Prețul cumpărării domniei, care nici nu putea fi controlat, era mult mai mare decît haraciul. De exemplu, Al. Mavrocordat-Firaris și-a cumpărat tronul cu 2.000 de pungi, sumă ce depășea de 15 ori haraciul anual (M. M. Alexandrescu-Dersca, *op. cit.*, p. 110).

12 D. A. Sturza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 195-201.

13 M. Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, Buc., 1960, p. 94.

14 *Ibidem*, p. 95.

15 A. Oțetea, *Influența Moldovei și Țării Românești asupra politicii Porții*, în *Revista arhivelor*, nr. 1/1960, p. 49-56.

selor din Moldova la prețuri mai mici decât cele de pe piața liberă. Dar, uneori, cu toate abuzurile, ei nu puteau aduna din Moldova cantitatea de produse cerută de Istanbul căci, țăranii îndeosebi, preferau să-și vîndă grînele, în condiții mai bune, proprietarilor de velnițe. Probabil că nu atît grija față de hrana țăranilor, cît mai ales teama că Poarta nu va putea fi aprovizionată cu cereale în cantități suficiente, l-a determinat pe Gavril, mitropolitul Moldovei, să-i ceară domnului, la 15 iunie 1783, să poruncească oprirea velnițelor ¹⁶.

În timpul războiului ruso-austro-turc din anii 1787-1792, Moldova cu greu a putut face față unor cereri sporite ale Porții ¹⁷. Cînd războiul a luat sfîrșit, în 1792, sultanul Selim al III-lea a fost constrîns de Rusia să dea Moldovei un nou firman de privilegii ¹⁸, precum și un alt document, de 28 articole, nu de mult descoperit în arhivele din Istanbul ¹⁹.

Firmanul repetă, în mare parte, documentele anterioare. Se mai arată că Moldova va fi scutită de haraci pe timp de doi ani iar negustorii capanlii să nu ia nimic de la moldoveni fără plată. De asemenea, moldovenii compromiși față de Poartă în trecutul război, să fie iertați.

Acest firman, ca și cele anterioare, nu a fost respectat de Poarta Otomană care, pe diferite căi, scotea din Moldova mari cantități de cereale, ruinînd populația de aici, îndeosebi în anii secetoși. În 1794-1795, pe vremea lui M. Șuțu, în Moldova a fost o mare secetă, urmată de foamete. Din această cauză, boierii din Iași au trimis sultanului un arz-magzar, arătînd că nu pot aduna pentru Constantinopol nici jumătate din cerealele cerute ²⁰. În anii următori, dar mai ales în 1802, boierii moldoveni pribegi au înaintat mai multe memorii curților europene, protestînd împotriva abuzurilor otomane de după pacea de la Iași ²¹ și cerînd fie eliberarea țării, fie măcar respectarea de către sultan a vechilor privilegii.

Cererile boierilor moldoveni din anul 1802, cereri sprijinite de Rusia, l-au determinat pe sultan să dea, tot în acel an, un hâtîșerif care să stea

16 V. A. Urechîă, *Istoria românilor*, (seria de volume pentru 1774-1786), tomul II, p. 352-353.

17 Veniamin Ciobanu, *Aspecte ale relațiilor comerciale dintre Moldova și Polonia în sec. al XVIII*, în *Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol*, Iași, VIII — 1971, p. 122.

18 D. A. Sturza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, vol. I, p. 225-232 ; N. Iorga, *Istoria comerțului românesc (epoca mai nouă)*, Buc., 1925, p. 89 ; M. M. Alexandrescu-Dersca, *op. cit.*, p. 114.

19 Mustafa A. Mehmet, *O nouă reglementare a raporturilor Moldovei și Țării Românești față de Poartă la 1792 (O carte de lege — Kanunname — în limba turcă)*, în *Studii*, tomul 20, nr. 4/1967, p. 691-708 ; Ion Ionașcu ș.a., *op. cit.*, p. 246-260. În ce privește obligațiile materiale, hâtîșeriful din 1802, va confirma, de fapt, conținutul acestui document.

20 V. A. Urechîă, *Istoria românilor*, seria 1786-1800, tomul III, Buc., 1893, p. 536-538 ; C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, p. 326-328.

21 Pacea de la Iași (29 decembrie 1791/9 ianuarie 1792), întărea prin art. 4 tratatele mai vechi din 1774, 1779 și 1783. În plus, la acest articol se mai prevedea ca Poarta să nu ceară de la țările române nici o datorie restantă ci, dimpotrivă, să le scutească „de orice impozite și sarcini“ în următorii doi ani (I. Ionașcu ș.a., *op. cit.*, p. 240-241).

la baza viitoarelor raporturi dintre Imperiul Otoman și țările române²². *Hatışerif*ul din 1802, pe lângă unele prevederi politice, cum ar fi acordarea domniei pe timp de 7 ani, schimbarea domnilor numai prin înțelegere între puterile suzerană și protectoare etc., întărește toate privilegiile obținute de Moldova după 1774 și pe care le-am arătat mai sus. Se mai hotărăște că domnii nu mai sînt obligați să plătească mucerer; toate obligațiile de furnituri să fie reglementate prin firmele, ținîndu-se seama de posibilitățile țării. Potrivit acestui *hatışerif*, domnul și boierii moldoveni obțin *pentru prima oară* dreptul de a discuta și a se pronunța asupra cererilor Porții. Fără a desființa monopolul otoman, *hatışerif*ul, în măsura în care a fost respectat de sultan, a contribuit la îngrădirea acestui monopol.

Războiul ruso-turc din anii 1806-1812 s-a terminat cu victoria Rusiei și cu pacea de la București din 16/28 mai 1812. Pe lângă unele clauze politice și teritoriale, tratatul mai prevede: Poarta să nu pretindă de la Moldova dările neperceptuate în anii războiului; timp de doi ani Moldova, ca și Țara Românească, va fi scutită de orice dări către Poartă; după perioada de scutire, Poarta să impună Moldova la dări ținînd seama de micșorarea acesteia din punct de vedere teritorial²³.

Nerespectarea acestei păci de către Poartă, precum și abuzurile de tot felul, au provocat, în deceniul următor, nu numai protestul moldovenilor, ci și al Rusiei, interesată, mai ales după constituirea Sfintei Alianțe, să-și întărească și mai mult influența la Dunărea de Jos²⁴. În vederea curmării abuzurilor Porții, la sfîrșitul anului 1820 și începutul anului 1821 s-au purtat unele tratative ruso-turce. Mai înainte, Stroganov, ambasadorul Rusiei la Constantinopol, primise informații amănunțite de la A. Pisani, consulul rus din Moldova, cu privire la pierderile suferite de această țară după 1812, din cauza nerespectării tratatelor de către Poartă. Baronul Stroganov arăta că între 1812-1819 (inclusiv) Moldova a pierdut 12.000.000 plăsturi în comerțul cu Poarta, din cauza diferenței dintre prețul pielei și cel impus²⁵. La cea de-a patra conferință, în martie 1821 cînd Țara Românească se desfășura revoluția lui Tudor Vladimirescu, Poarta a fost nevoită să cedeze și să-și asume din nou unele obligații, cum ar fi scutirea țărilor române pe timp de doi ani de orice dări bănești; libertatea comerțului exterior, după ce se vor asigura furniturile către Poartă (cantitatea de furnituri va fi media anuală din ultimul deceniu); consulul Rusiei va putea să intervină în eventualele neînțelegeri asupra prețu-

22 Traian Ionescu, *Hatışerif*ul din 1802 și începutul luptei pentru asigurarea pieței interne a Principatelor dundrene, în *Studii și articole de istorie*, I, Buc., 1956, p. 37-78; D. A. Sturza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 264-277; N. Iorga, *op. cit.*, p. 108; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. IX, p. 250; N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, Editura Casei Școalelor, vol. III, 1927, p. 252; Mihai Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, vol. II (1455-1829), Buc., 1965, p. 409.

23 Ion Ionașcu ș.a., *op. cit.*, p. 277-278; V. A. Urechii, *op. cit.*, tomul IX al publicației (al II-lea al seriei 1800-1830), Buc., 1896, p. 706; N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, Buc., 1902, p. CCII-CCIII.

24 A. Vianu, *Negocierile ruso-turce cu privire la Principatele Române (noiembrie 1820-martie 1821)* în *Analele româno-sovietice*, nr. 2/1963, p. 105.

25 *Ibidem*, p. 107.

lui curent la produsele expediate Porții ; etc²⁶. Hotărârile adoptate la aceste conferințe nu s-au mai aplicat, din cauza evenimentelor petrecute în 1821.

În toamna anului 1826 s-a încheiat, la Akkerman, o convenție ruso-turcă ce aducea unele completări hatîșerifului din 1802 și hotăra ca Poarta să nu pretindă tribut de la țările române în următorii doi ani²⁷. În aprilie 1827, ca răspuns la un arz al boierilor moldoveni, sultanul Mahmud al II-lea a dat un nou hatîșerif, înștiințându-l pe Ioan Sandu Sturza că este dator a se supune și ambasadorului Rusiei²⁸.

Ultimul război ruso-turc care ne interesează a fost cel din 1828-1829, terminat cu victoria Rusiei și cu pacea de la Adrianopole din 2/14 septembrie 1829. Articolul V al acestui tratat de pace este deosebit de important pentru Principate, deoarece le acordă „dreptul la comerț fără piedici”²⁹, adică se desființează monopolul otoman asupra comerțului țărilor române. Dar, mai important decît conținutul în sine al tratatului este faptul că, spre deosebire de alte documente amintite, Poarta s-a văzut nevoită să-l respecte, deoarece înseși realitățile social-economice și politice de la nordul Dunării o obligau la acest lucru.

Am prezentat pînă aici toate actele de privilegii acordate Moldovei între anii 1774 și 1829 arătînd că, în mod direct sau mai adesea pe căi ocolite, Poarta Otomană a reușit să nu le respecte. În continuare, ne propunem să arătăm, în mod concret, pierderile bănești suferite de economia Moldovei, din cauza diferenței dintre prețul pieții libere și cel plătit de Imperiul Otoman pentru anumite produse, precum și din cauza abuzurilor negustorilor capanlîi. Firește, documentele, și alte izvoare istorice cu privire la această problemă sînt nu numai puține, dar și laconice. Pentru anumiți ani dispunem de informații aproape complete, în timp ce pentru alții, aceste știri lipsesc aproape cu totul. Considerăm totuși că izvoarele istorice — atîtea cîte ni s-au păstrat — ne pot oferi măcar o imagine generală asupra acestei probleme.

Pentru asigurarea unor cantități cît mai mari de furnituri din Moldova, Poarta Otomană lua toate măsurile pe care le considera necesare. La sfîrșitul sec. al XVIII-lea, numărul velnițelor din Moldova care prefăceau cerealele în horilcă (holercă) a devenit îngrijorător de mare. Înmulțirea lor în continuare ar fi amenințat aprovizionarea cu cereale a Constantinopolului. Primele măsuri luate de sultan au fost cele din 1782 și 1784. În anul următor (iunie 1785), sultanul Abdul Hamid I, printr-un firman îi atrăgea atenția domnului Moldovei, Al. Mavrocordat, să interzică fabricarea holercii. El arăta că zahereaua și proviziile nu trebuiesc

28 *Ibidem*, p. 110-114.

27 Ion Ionașcu ș.a., *op. cit.*, p. 279-283 ; D. A. Sturza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 314-317.

28 Mihail Guboglu, *op. cit.*, p. 552.

29 Camil Mureșan ș.a., *op. cit.*, p. 345-347 ; Ion Ionașcu ș.a., *op. cit.*, p. 284-289.

folosite pentru obținerea acestei băuturi³⁰. Anul următor, 1786, a fost un an secetos, după cum rezultă dintr-un arz trimis sultanului, în ianuarie 1787, de către mitropolit și alți reprezentanți ai bisericii și boierimii, prin care sultanul era rugat să nu împovăreze Moldova cu dări grele³¹. În asemenea împrejurări, se impunea mai mult ca oricând oprirea velnițelor. Într-adevăr, în vara anului 1787, marele vizir Iusuf pașa i-a cerut acest lucru domnului Moldovei³².

Așa cum am mai arătat, războiul ruso-austro-turc din anii 1787-1792 a agravat și mai mult situația economică a Moldovei, care trebuia să aprovizioneze nu numai Constantinopolul, ci și armata otomană de pe diferite fronturi. Se păstrează numeroase firme impăratești către domnul Moldovei, prin care acestuia i se cereau mari cantități de cereale, făină, oi, chereștea, alte furnituri, precum și salahori³³. Nu putem cunoaște pierderile bănești ale Moldovei la furniturile expediate în timpul acestui război, din următoarele motive: 1. Nu știm câte din numeroasele cereri otomane au fost satisfăcute de domn; 2. Cele mai multe firme nu indică prețul plătit de turci pentru diferite furnituri ci menționează numai că valoarea produselor solicitate să fie scăzută din haraci³⁴; 3. Nu cunoaștem, destul de exact, nici prețurile de pe piața liberă, pentru a calcula pierderile bănești pe chila, oca etc. Totuși, trebuie să admitem că pierderile vor fi fost foarte mari, judecând după uriașele cantități de furnituri cerute de turci în această perioadă. Astfel, numai într-un an și patru luni (decembrie 1786-aprilie 1788) sultanul i-a cerut domnului Moldovei următoarele produse: 279.833 chile de Istanbul de grâu, 265.267 chile de orz, 119.631 chile de făină, 10.000 chile bulgur (grâu rișnit), apoi chereștea și oi. I s-a mai cerut domnului și un însemnat număr de salahori pentru întărirea cetății Oceakov, salahori ale căror cheltuieli de întreținere urmau a fi scăzute din haraci³⁵.

În timpul acestui război, Moldova a fost obligată să trimită la Galați mari cantități de lemn de construcție și să construiască vase de război pentru flota otomană. Astfel, numai în anul 1787 s-au construit la Galați, în acest scop, un număr de 3 fregate³⁶.

30 M. Guboglu, *op. cit.*, p. 304.

31 C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 313.

32 M. Guboglu, *op. cit.*, p. 327.

33 *Ibidem*, p. 306, 312-313, 315-320, 322-323, 325, 328-330, 332-333, 335.

Grâul, grâul bulgur (adică grâu rișnit, crupe), orzul și făina, se cereau în chile de Istanbul, care erau de 10 ori mai mici decât cele de Galați.

34 Dintr-un document din 21 februarie 1787 rezultă că chila de Istanbul de grâu (inclusiv transportul) era plătită de turci cu 30 aspri iar chila de orz cu 20 aspri (*Ibidem*, p. 313).

35 Mustafa A. Mehmet, *O condică de firme turcești din timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti în Moldova (1786-1788)*, în *Studii*, anul XV, nr. 2/1962, p. 405-430.

36 I. Toderașcu, *Informații noi privind șantierul naval din Galați (sfârșitul sec. al XVIII-lea prima jumătate a sec. al XIX-lea)*, în *Anuarul Instit. de Ist. și Arheologie A. D. Xenopol*, Iași, IX, 1972, p. 206. În 1794 se construiau la Galați, tot pentru turci, un număr de 4 corăbii; pentru multe vase ce se construiau la Constantinopol, se folosea lemn din Moldova (*Ibidem*); Vezi și M. Guboglu, *op. cit.*, p. 386.

Pierderile suferite de Moldova în acești ani prin produsele trimise Porții, în cadrul unui comerț păgubitor, au fost constatate și de unii străini, cum ar fi comitele d'Hauterive, secretarul domnului Moldovei³⁷.

Pentru primele trei decenii ale sec. al XIX-lea, pierderile bănești suportate de Moldova în urma furniturilor trimise Porții, ne sînt mai bine cunoscute³⁸. La începutul sec. al XIX-lea, după unele informații, prin portul Galați, Moldova trimitea anual la Constantinopol 1,5 milioane ohile de grîu, apoi 1,5 milioane ocale de brînză, 100.000 ocale de unt, 50.000 ocale de ceară etc.³⁹.

În anii 1806-1812 Moldova nu a trimis furnituri Porții, deoarece pe teritoriul său se aflau trupele rusești. Dar după pacea de la București au reînceput cererile otomane de diferite produse și pentru deceniul ce a urmat acestei păci informația documentară este destul de bogată⁴⁰. Unele documente de arhivă, deși incomplete, ne prezintă totuși anumite furnituri achiziționate pentru turci pe piața Moldovei, indicîndu-ne uneori și prețul acestora⁴¹. Alte documente de arhivă, ca cel din 30 mai 1815, ne arată clar că majoritatea furniturilor erau adunate din ținuturile din sudul Moldovei, adică din Covurlui, Tecuci, Tutova și Fălciu⁴².

Există și documente complete, care cuprind toate cantitățile de produse achiziționate de Poartă din Moldova într-un anumit an, ca de exemplu în anul 1817⁴³. În acest an, Moldova a expediat grîu (arnăut și de toamnă), orz, porumb, făină, miere, unt, cașcaval, grăsimi, seu, luminări, catarge, lemn de construcții, sare, fasole, pastramă, carne, tutun, sticlă, pînză, frînghii etc., toate în cantități foarte mari⁴⁴. Este de presupus că aceste produse, ca și altele (oi, de exemplu), s-au expediat și înainte și după această dată, deși documentele se referă numai la o parte din ele.

Am arătat mai sus că în noiembrie 1820-martie 1821, între Rusia și Imperiul Otoman s-au purtat tratative cu privire la țările române. Baro-

37 Comitetele d'Hauterive, *Memoriu asupra vechii și actualei stări a Moldovei, prezentat lui Alexandru vodă Ipsilante, domnul Moldovei, la 1787*, Buc., 1902, p. 129.

38 Gh. Bujoreanu, *Livrările în natură către Poarta Otomană, mijloc de exploatare economică a Moldovei în perioada 1802-1828*, în *Analele științifice ale Univ. Al. I. Cuza din Iași*, serie nouă, secțiunea III, științe sociale, a) Istorie, tomul IX, 1963, p. 179-189.

39 A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821*, Buc., 1971, p. 57. În comparație cu știrile furnizate de alte documente, aceste cantități ni se par exagerat de mari.

40 Cheltuielile făcute în vederea cumpărării de furnituri pentru Constantinopol și chiar pentru darurile făcute turcilor, sînt consemnate și în sîmile vistieriei Moldovei (N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. II, Buc., 1903, p. 135-162). Un număr restrîns de negustori capanlii au venit în Moldova în anumite perioade ale războiului din 1806-1812 (vezi N. A. Bogdan, *Din trecutul comerțului moldovenesc și mai ales a celui ieșan*, Iași, 1925, p. 93-94) dar în toți acești ani țara n-a avut nici o obligație de a aproviziona Constantinopolul. Cheltuielile făcute cu zaharele apar numai în primul an de război, adică în 1806 (Arh. St. Iași, fond Vistierie, Tr. 166, op. 184, nr. 4).

41 Arh. St. Iași, *Documente*, P. 588/86 ; 583/26 ; 743/9.

42 *Ibidem*, P. 594/30 ; 590/71.

43 Al. Vianu, *Date cu privire la exportul Moldovei în anul 1817*, în *Revista arhivelor*, nr. 2/1964, p. 281-285. Autorul ajunge la concluzia că numai la grîu Moldova a pierdut cca. 1.000.000 lei.

44 *Ibidem*, p. 282-284.

nul Stroganov, care a negociat din partea Rusiei, a prezentat o situație statistică amănunțită privitoare la pierderile bănești suferite de țările române între anii 1812-1816, ca urmare a comerțului cu Imperiul Otoman ⁴⁵. Aceste cifre i-au fost trimise de consulul general al Rusiei în țările române care, la rândul său, a primit informațiile de la Scarlat Callimachi, fostul domn al Moldovei ⁴⁶, precum și de la marele vistiernic Iordache Roset Roznovanu ⁴⁷. Bazându-se pe aceste informații, baronul Stroganov a susținut, la conferințele amintite, că între 1812 și 1819 Moldova a pierdut peste 12.000.000 piaștri, din cauza diferenței dintre prețul pieții libere și prețul impus de Poartă la diferite furnituri.

În Arhivele Statului, filiala Iași, se păstrează un document mai cuprinzător cu privire la pierderile Moldovei din cadrul comerțului dezavantajos cu Imperiul Otoman. Acest document se referă la perioada 1813-1819 ⁴⁸. El este redactat în limba franceză și, deși nu poartă nici dată, nici semnătură, credem că a fost alcătuit, probabil, în anul 1820, de către vistiernicul Iordache Roset Roznovanu, cu scopul de a-l trimite baronului Stroganov la Constantinopol, în vederea negocierilor amintite. Documentul cuprinde, pe ani, cantitățile de grâu, orz, seu, unt, brânză, miere și oi expediate la Constantinopol, precum și pierderile bănești pe fiecare unitate de măsură. Aceste date ne-au permis să întocmim anexele nr. 1 și 2 ⁴⁹. Din anexa nr. 1 constatăm, înainte de toate, că furniturile expediate diferă din punct de vedere cantitativ de la un an la altul, ceea ce dovedește, odată în plus, că Poarta, în cererile sale, nu ținea seama de nici un fel de reglementare anterioară. Este de presupus că cifrele mai mici corespund unor ani cu producții mai slabe când, cu toate eforturile Porții, nu se puteau livra cantități mai mari din produsele solicitate.

Cea mai mare cantitate de grâu — 689.585 chile de Constantinopol (Istanbul) — a fost expediată din Moldova în anul 1818. Socotind chila de Constantinopol de 24 ocale, iar ocaua de 1,283 kg. ⁵⁰, rezultă că în 1818 s-au trimis la Constantinopol 21.239 tone de grâu. Dacă presupunem că în cazul însămînțării prin împrăștiere se foloseau 3-4 kg. la prăjină, deci cca. 200 kg. sămînță la ha., și că producția la ha. într-un an bun putea să depășească de patru ori cantitatea însămînțată, adică să fie de vreo 800 kg., înseamnă că cele 21.239 tone de grâu se puteau obține de pe o suprafață de 26.548 ha. Iar dacă luăm în calcul și orzul, în aceleași condiții, constatăm că în anul 1818 întreaga producție de pe 27.681 ha. cultivate cu grâu

⁴⁵ Al. Vianu, *Pierderile suferite de Moldova în anii 1812-1816 la furniturile către Poartă, după datele consulatului Rusiei din Iași*, în *Romanoslavica*, XI, Istorie, Buc. 1965, p. 323-332.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 323.

⁴⁷ Gh. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 180-181, nota nr. 2.

⁴⁸ Arh. St. Iași, *Documente*, P. 588/89. Într-un alt mod, acest document a fost folosit și de Gh. Bujoreanu în *op. cit.* Considerăm că pierderea de 3 piaștri (lei) la oca de miere, așa cum se arată în document, este exagerată. Credem că această pierdere a fost pe vadră și nu pe oca.

⁴⁹ În acest document pe care-l analizăm, pierderile bănești la grâu, orz, seu și oi sînt, pentru fiecare an, mult mai mari decît în documentul folosit de Al. Vianu în *Pierderile suferite de Moldova în anii 1812-1816* (...), p. 325-332.

⁵⁰ N. Stoicescu, *Cum măsurasu strămoșii*, Ed. științifică, București, 1971, p. 182 și 206.

și orz, a fost trimisă pe corăbii la Constantinopol. Astfel de calcule s-ar putea face pentru toți anii și pentru toate produsele, ajungându-se la concluzii interesante.

În ce privește pierderile bănești pe perioada 1813-1819 (vezi anexa nr. 2), constatăm că acestea se ridică la 11,6 milioane piaștri adică, în medie, la peste 1,6 milioane piaștri pe an. De fapt, pierderile medii anuale depășeau cu mult această cifră, dacă ținem seama că unele produse, cum ar fi cheresteaua, silitra etc., nu sînt cuprinse în tabel⁵¹. Dacă considerăm totalul pierderilor bănești ca fiind egal cu 100%, atunci ponderea cea mai mare o deține griul (56,7%) urmat de oi (23,4%) și seu (9,5%). Mai constatăm din anexa nr. 2 că cele mai mari pierderi bănești s-au înregistrat în anii 1815 și 1819.

Pentru anul 1820 nu dispunem de date statistice. Știm însă că printr-o scrisoare din noiembrie 1820, sultanul Mahmud al II-lea lăuda zelul domnului Mihail Șuțu, arătînd că în 1820 din Moldova au sosit mai multe zaharele decît în 1819; în 1820 s-a trimis la Istanbul seu și cerviș în cantitate de două ori mai mare decît în 1819⁵².

Pentru perioada 1822-1828 se păstrează suficiente izvoare istorice, din care să deducem atît cantitatea furniturilor, cît și valoarea pierderilor bănești. De altfel, cheltuielile făcute pentru procurarea produselor cerute sînt consemnate și în sîmile vistieriei Moldovei⁵³. Se păstrează și firmele sultanului către Ioan Sandu Sturza, conținînd diferite cereri de furnituri⁵⁴ sau diferite prețuri fixate în funcție de piața de la Balcic⁵⁵. Un document turcesc din octombrie 1822 arată că numărul oilor cumpărate anual din Moldova nu va mai fi de 10.000, ci de 20.000 capete, iar prețul pe cap de oaie va fi de 6 guruși, în loc de 9, cît fusese mai înainte⁵⁶. Desigur că turcii au respectat acest document în ce privește prețul oilor, dar nu și în ce privește numărul acestora căci ei achiziționau anual un număr îndoit sau întreit de oi, cu concursul domnului care la obținerea tronului s-a angajat să sprijine aprovizionarea Constantinopolului cu toa-

51 De exemplu, în 1813 s-a livrat cheresteaua în valoare de 82.870 lei iar în 1819 în valoare de 71.304 lei (Gh. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 184, nota nr. 4). De asemenea, în 1817 s-au expediat pentru capan, între altele, 16.200 chile (de Istanbul) de porumb și 13.500 ocale făină, înregistrîndu-se și la aceste produse anumite pierderi.

52 M. Guboglu, *op. cit.*, p. 440. De altfel, încă în 1819, odată cu luarea domniei, Mihail Șuțu cerea Porții să nu cumpere furnituri din Moldova la un preț mai mic de 50% din prețul fixat, și aceasta pentru ca locuitorii să nu părăsească muncile cîmpului. Aceasta dovedește credința domnului față de turci în perioada de început a domniei (*Ibidem*, p. 436). În iarna anului 1821-1822, după înfrîngerea revoluției lui Tudor Vladimirescu, sultanul a cerut din Moldova provizii în valoare totală de 3 milioane lei (vezi A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. X, p. 78).

53 G. Zane, *Vistieria Moldovei în timpul lui Ioan Sandu Sturza*, în *Cercetări istorice*, anul IV, Iași, 1928, p. 3-40. În această lucrare autorul greșea arătînd că „Din momentul ce aprovizionarea se făcea de către stăpînire, deci vexațiunile de altădată ale capanliilor nu mai puteau avea loc, și cînd aceste aprovizionări se făceau pe prețul curent, nu se mai poate vorbi de stagnarea producțiunii și comerțului din cauza acestor motive”. (*Ibidem*, p. 27).

54 M. Guboglu, *op. cit.*, p. 472-473, 489, 503, 533-534, 538, 542, 549, 561.

55 *Ibidem*, p. 509-510, 511, 534-535, 542, 560.

56 *Ibidem*, p. 472.

te cele necesare⁵⁷. Pe lângă rîvna pusă în cumpărarea produselor pentru Imperiul Otoman, Ioan Sandu Sturza, în decembrie 1822 a făcut și importante daruri sultanului și dregătorilor săi, daruri ce constau din mari cantități de grîu, miere și seu⁵⁸.

În deceniul premergător păcii de la Adrianopol, s-a menținut în continuare un decalaj însemnat între prețul de pe diferite piețe și cel oferit de negustorii turci pentru produsele moldovenești. Astfel, turcii abia plăteau 30 lei chila de grîu arnăut, în timp ce la sochelele libere (ex. Odesa și Ismail) chila de grîu arnăut se plătea cu 55 lei iar cea de cîrnău cu 45 lei. Documentul la care ne referim arată ce venituri mari ar obține Moldova și ce interes ar avea locuitorii în producție, dacă comerțul cu cereale ar fi liber⁵⁹.

Menținerea acestei stări de lucruri a făcut ca Moldova să fie păgubită în continuare de mari sume bănești, lucru constatat și de către unii străini. Astfel, călătorul englez sir Robert Ker Porter care a trecut prin Moldova în 1820 nota, exagerînd, că această țară exportă anual spre Constantinopol 2 milioane măsuri de cereale, 300.000 oi, apoi boi, cai, la un preț scăzut, impus de turci⁶⁰. Căpitanul croat Radisits, pe care Curtea din Viena l-a însărcinat în 1822 să facă o descriere a țărilor române, scria că Moldova trimite în fiecare an la Istanbul un număr de 70.000 oi, pe care turcii le plătesc cu prețuri foarte mici. El mai aprecia că negoțul Moldovei suferă mult din cauza menținerii monopolului otoman⁶¹. Decăderea comerțului extern al Moldovei a fost constatată, în 1828, și de consulul francez, Lagan⁶².

Cele relatate pînă aici, ne permit să tragem cîteva concluzii în legătură cu problema ce ne interesează. Perioada cuprinsă între anii 1774 și 1829 constituie, pentru Moldova, o etapă de adînci prefaceri atît de ordin social-economic, cît și politic. Dezvoltarea forțelor de producție și a pieții interne a făcut ca domeniile boierești să devină tot mai mult centre producătoare de mărfuri și să asigure necesarul de materii prime atît pentru numeroasele ateliere meșteșugărești, cît și pentru manufacturile care tocmai atunci începeau să se înființeze. Dar, peste necesarul de consum intern, cantități tot mai mari de produse agricole și animale deveneau disponibile pentru export. În valorificarea cît mai bună a acestor produse erau interesați atît țărani, pentru a se putea achita de diferite obligații feudale, cît și boierii, care-și doreau cît mai mulți bani pentru o viață de

57 *Ibidem*, p. 496.

58 *Ibidem*, p. 478.

59 Arh. St. Iași, *Documente*, P. 752/22. În legătură cu prețul cu care turcii cumpărau grîul din Moldova în 1824, vezi Arh. St. Iași, *Documente*, P. 590/132.

60 N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, vol. III, 1922, p. 81.

61 I. Nistor, *O descriere a Principatelor Române din 1822*, în *Analele Academiei Române*, Memoriile Secțiunii istorice, seria III, tomul XXV, 1942-1943, p. 357-379.

62 Maria E. Holban, *Un raport francez despre Moldova (1828) a consulului Lagan*, în *Budetinu Comisiei istorice a României*, vol. IX, Buc., 1930, p. 180-181.

lux. Negustorii pămînteni doreau și ei un comerț extern liber, aducător de mari venituri. În afara țării, produsele moldovenești erau tot mai solicitate de Imperiul rus, de cel habsburgic etc.

Pînă în anul 1774 Moldova care, din punctul de vedere al sultanului era o provincie (vilaiet) otomană, nu putea face comerț decît cu Poarta. Locuitorii acestei țări nu erau interesați în sporirea producției care nu putea fi valorificată pe alte piețe, în condiții mai bune. Începînd cu anul 1774, Imperiul Otoman, înfrînt în mai multe războaie de Rusia, a fost constrîns să acorde țărilor române unele seneduri, hattișerifuri și firmane, prin care acestora li s-a creat un nou statut juridic. Chiar dacă Rusia avea interese proprii — economice și politice — în bazinul Dunării de Jos, nu putem spune că ea singură, deși învingătoare, a obligat Poarta să redacteze aceste documente. Rusia a trebuit să țină seama de dorința unei mari părți a boierimii moldovene — dorință exprimată și în numeroase memorii — de a înlătura, sau măcar de a limita dominația economică otomană.

După felul oum au fost întocmite, aceste acte de privilegii trebuiau să limiteze monopolul Porții și să pună pe baze noi raporturile economice dintre aceasta și cele două țări române. Dar pînă în 1829 aceste acte nu au fost respectate de sultan decît parțial. Sultanul, pentru a nu le pune în practică, se folosea de domnii credincioși și de dregătorii acestora, de negustorii capanlii care se dedau la diferite abuzuri, de armele corupției și intimidării etc.

În perioada analizată, tributul nici pe departe nu era o povară pentru Moldova. După 1812, sau poate după 1821, el a cunoscut chiar o scădere, ajungînd la cifra de 47.769 lei. Ținînd seama de devalorizarea banilor de argint în raport cu cei de aur, această sumă era egală cu 3.118 galbeni. Se revenise, aproximativ, la tributul plătit de Ștefan cel Mare către sfîrșitul domniei⁶³.

În deceniul al III-lea al sec. al XIX-lea, tributul anual nu reprezenta decît o mică parte din totalul pierderilor bănești cauzate de exploatarea otomană. De multe ori acest tribut nici nu se trimitea la Constantinopol, ci era folosit pentru achiziționarea unor produse la prețuri dinainte fixate de către cumpărător.

Pentru Moldova, principala pierdere bănească a rezultat din prețurile foarte mici plătite de negustorii turci pentru numeroasele produse achiziționate. La sfîrșitul sec. al XVIII-lea, englezul William Sidney Smith arăta că, după părerea lui, nici o țară nu vinde cereale așa de ieftin, ca Moldova și Țara Românească⁶⁴. Documentele păstrate ne arată că furnituri în cantități impresionante erau cerute în fiecare an, prin firmane împăratești, neținîndu-se seama de actele de privilegii și nici de foametea care deseori lovea Moldova.

În unele lucrări de istorie se afirmă că Moldova trimitea la Constantinopol anumite furnituri pe care turcii le plăteau cu prețuri derizorii, pre-

63 M. Berza, *Haraciul Moldovei și Țării Românești în sec. XV-XIX*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. II, 1957, p. 28-27.

64 Trevor Hope, *Raporturile lui sir William Sidney Smith asupra stării principatelor Moldova și Țara Românească în anul 1792*, în *Studii*, tomul 26, nr. 4/1973, p. 721.

cum și altele, în mod cu totul gratuit⁶⁵. Izvoarele pe care le-am folosit nu ne permit să tragem asemenea concluzie. Afirmatia de mai sus ar putea fi valabilă doar pentru anumite momente critice din timpul războaielor, cu toate că și în asemenea împrejurări firmele împărătești arată clar că valoarea zaharelor cerute trebuie să fie scăzută din haraci. Credem că turcii plăteau — ce-i drept, cu prețuri mici și dinainte fixate — toate produsele achiziționate din Moldova. Excepție făceau doar chereștea și lemnul de construcție, pentru care turcii nu plăteau decât manopera și transportul la schelă.

Furniturile pentru Poartă erau adunate de către ispravnicii ținuturilor, cu bani din vistieria țării. Cele mai mari cantități de produse se adunau din ținuturile din partea de sud a Moldovei, care se găseau mai aproape de Galați. Când banii nu erau suficienți, vânzătorii, îndeosebi țărani, nu primeau nici măcar prețul fixat de turci.

În perioada amintită, deși negustorii turci niciodată n-au cumpărat produse pentru Constantinopol la prețul pieții, s-a constatat totuși o apropiere ușoară și treptată între prețul oferit de ei și prețul de pe piața liberă. Acesta a fost un fapt pozitiv, care trebuie subliniat.

Abuzurile turcilor în Moldova, prin nerespectarea actelor de privilegii, erau susținute doar de domni, de dregătorii greci pînă la 1821 și, poate, din diferite motive, de un grup restrîns de boieri pămînteni. Dar toate clasele și păturile societății — chiar și marea majoritate a boierilor — doreau, din motive diferite, abolirea monopolului otoman. Acest deziderat a devenit realitate abia în anul 1829, odată cu semnarea tratatului de pace de la Adrianopol. Libertatea comerțului extern și posibilitățile mai bune de valorificare a mărfurilor au făcut ca după anul 1829 să se dezvolte producția agricolă — în special cea de grîu⁶⁶ — precum și cea manufacturieră. S-au creat condiții mult mai bune pentru dezvoltarea forțelor de producție și a unei noi clase sociale, burghezia, interesată încă înainte de 1848 în unele transformări sociale, economice și politice.

⁶⁵ Gh. Bujoreanu, *op. cit.*, p. 180.

⁶⁶ N. Iorga, *Istoria comerțului cu Orientul* (traducere din limba franceză de Gheron Netta), Ed. Cartea Românească, Buc., 1939, p. 150.

ANEXA Nr. 1*

Principalele furnituri trimise de Moldova Imperiului Otoman în perioada 1813-1819

Nr. crt.	Denumirea produsului	Unit. de măsură	A N I I							TOTAL
			1813	1814	1815	1816	1817	1818	1819	
1.	Grâu de vară	Chila de Constantinopol	161.480	124.801	167.600	177.010	159.011	339.960	458.217	1.587.179
2.	Grâu de toamnă		36.319	53.180	115.215	101.030	9.590	18.060	8.990	342.384
3.	Grâu turcesc (arab)		220.701	59.230	205.300	2.555	18.630	202.465	4.130	713.011
4.	Grâu cumpărat de domn și trimis la Constantinopol		—	70.000	100.000	120.000	140.000	130.000	70.000	630.000
	TOTAL GRÂU		418.500	307.211	588.115	400.595	327.231	689.585	541.337	3.272.574
5.	Orz		268.458	113.610	235.250	63.930	38.095	29.450	20.760	769.533
6.	Seu	oca	278.519	392.264	466.313	355.972	304.345	104.350	332.050	2.233.813
7.	Unt de vacă și oaie		51.869	81.196	23.984	12.743	25.331	19.653	30.575	245.351
8.	Brânză		236.847	312.355	167.843	87.930	93.461	123.363	235.800	1.257.599
9.	Miere de albine		73.619	82.257	173.667	102.754	55.294	10.476	82.096	580.163
10.	Oi	buc.	65.000	65.000	65.000	65.000	65.000	65.000	65.000	455.000

*) Arh. St. Iași, Doc., P. 588/89.

Pierderile bănești ale Moldovei în comerțul cu imperiul Otoman, în perioada 1813-1819 (lei)

Nr. crt.	Denumirea produsului	A N I I							Total pierderi (lei)
		1813	1814	1815	1816	1817	1818	1819	
1.	Griu de vară	403.700	312.003	419.000	442.525	397.528	847.650	1.145.543	3.987.949
2.	Griu de toamnă	90.798	132.950	288.038	252.575	23.975	45.150	22.475	855.961
3.	Griu turcesc (arab)	66.210	17.769	61.590	767	5.589	60.740	1.239	213.904
4.	Griu cumpărat de domn și trimis la Constantinopol	—	175.000	250.000	300.000	350.000	325.000	175.000	1.575.000
5.	Orz	107.383	45.444	94.100	25.572	15.238	11.780	8.304	307.821
6.	Seu	139.260	196.132	233.157	177.986	152.173	52.175	166.025	1.116.908
7.	Unt de vacă și oaie	19.451	30.448	8.994	4.779	9.499	7.370	11.466	92.007
8.	Brinză	118.424	156.178	83.922	43.965	46.731	61.682	117.900	628.802
9.	Miere de albine	22.086	24.677	52.100	30.826	16.588	3.143	24.629	174.049
10.	Oi	390.000	390.000	390.000	390.000	390.000	390.000	390.000	2.730.000
TOTAL PIERDERI (lei)		1.357.312	1.480.601	1.880.901	1.668.995	1.407.321	1.804.690	2.062.581	11.662.401

*) Arh. St. Iași, Documente, P. 588/89.

Am calculat acest tabel pornind de la următoarele pierderi consemnate în documentul citat :

- griu de vară și de toamnă — 25 piaștri (lei) pe chila de Galați (308 kg.)
- orz — 4 piaștri pe chila de Galați
- griu arab — 3 piaștri pe chila de Galați
- seu — 20 parale (1/2 lei) pe ocă
- unt de vacă — 20 parale pe ocă
- unt de oaie — 10 parale pe ocă
- brinză — 20 parale pe ocă
- miere — 3 piaștri pe vadră (adică 12 parale pe ocă). Din greșală, în doment se indică o pierdere exagerată, de 3 piaștri pe ocă.
- oi — 6 piaștri pe bucată.

DER ÖKONOMISCHE RAPORT ZWISCHEN MOLDAU UND OTOMANISCHE—
REICH UNTER JAHRE 1774 UND 1829

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Verfasseur analysuit, im erste Teil, eine Reihe von Dokument aus erwähnte Periode, durch welche versucht hat, die ökonomische Verbindlichkeit Moldau angesichts Otomanische Reich reglementiert.

Aus dem zweite Teil resultiert das der Sultan diese internationale Vertragen hat nicht respektieren und Ökonomie Moldaus hat viel erleiden gehabt, wegen diesem Grund.